

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 3, 2014 [Назад](#) [Г](#)

УДК 330.131

*Г. П. Гончар,
к. е. н., доцент кафедри фінансів та банківської справи
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу,
Тернопільський національний економічний університет*

АДАПТАЦІЯ СВІТОВИХ СТАНДАРТІВ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ КОМПАНІЙ

*Н. Р. Honchar,
Ph.D in Economics, Associate Professor of Department of Finance and Banking
Chortkivskiy Educational and Research Institute for Entrepreneurship and Business
Ternopil National Economic University*

ADAPTATION WORLD STANDARDS OF RISK MANAGEMENT TO THE ACTIVITIES OF DOMESTIC COMPANIES

В статті розглядаються світові стандарти ризик-менеджменту, використання стандартів ризику BASEL щодо банківської сист. визначено їх роль в процесі управління фінансовим ризиком забезпечує підвищення конкурентоспроможності та інвест. привабливості підприємств.

The article deals with international standards of risk management, the use of risk BASEL standards on the banking system and define their role in the management of financial risk enhances competitiveness and investment attractiveness of the project-oriented businesses.

Ключові слова: ризик-менеджмент, стандарт, ризик, процес управління ризиком.

Keywords: risk management, a standard risk, risk management process.

Постановка проблеми. Нестабільність світової економіки і банкрутство відомих банків та компаній стимулюють розроблення й впровадження міжнародних, національних корпоративних стандартів управління ризиками. Провідними розробниками стандартів із ризик-менеджменту є Канадська та Японська асоціації стандартів, Організація по ст. Австралії, Міжнародна організація зі стандартизації (МОС) та Міжнародна електротехнічна комісія (МЕК), Австрійський інститут стандартів, тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішення проблем існування фінансових ризиків стає можливим завдяки працям ведучих зарубіжних і вітчизняних в базовим аспектам менеджменту, економіки підприємств, фінансового аналізу, фондового ринку, банківської справи. Серед вітчизняних та зарубіжних вчених необхідно виділити як: В. В. Вітлінський, П. І. Верченко, В. М. Гранатуров, О. В. Гурнак, О. П. Заруцька, Г. Г. Кірейцев, Т. С. Клебанова, В. Т. Севрук, О. М. Сохацька, М. С. Немчин, Н. В. Хохлов та ін.

Цілі статті полягають у дослідженні міжнародних стандартів ризик-менеджменту та можливості вітчизняних компаній адаптації їх у своїй діяльності.

Виклад основного матеріалу. Управління ризиками – це напрям, що дуже швидко розвивається. Існує багато описів різноманітних видів того, що включає в себе «ризик-менеджмент», як його використовують та з якою метою.

Для того, щоб дійти згоди з основних питань ризик-менеджменту було створено міжнародні стандарти, в яких описуються такі аспекти, як термінологія, що використовує процес Управління проектами практичного використання ризик-менеджменту; організаційна структура та мета ризик-менеджменту [6, с. 36].

Особливо важливе розуміння того, що стандарти управління ризиками включають в себе як «позитивні», так і «негативні» аспекти ризику для підприємства.

Ключовим стандартом для управління ризиками є ISO 31000 «Загальні керівні вказівки щодо принципів та втілення ризик-менеджменту». До затвердження цей , пройшов довгий шлях [4].

Все почалося тоді, коли міжвідомчий технічний комітет OB/7 «Стандартів Австралії» / «Стандартів Нової Зеландії» розробив стандарт AS/NZS 4360 «Управління ризиком» уперше виданий у листопаді 1995 року, переглянутий у 1999 році і востаннє переглянутий у 2004. Організації зі стандартів Канади (1997 рік) та Японії (2001 рік) прийняли свої версії, а в 2002 році ISO та Міжнародна Електротехнічна Комісія (IEC) опублікували Настанову ISO/IEC 73 «Управління ризиком. Словник. Настанови з використання в стандартах».

Оскільки стандарт AS/NZS 4360:2004 загальний і вимагає адаптації до того чи іншого підприємства, то це дозволяє уникнути скарг, що стандарти «небезпечні». Хоча управління ризиком все ще розвивається, але ці настанови вже в їхньому третьому розробленні допоможуть будь-якому підприємству розпочати і змінити процес.

Стандарт AS/NZS 4360 відповідає глобальній потребі у загальних настановах із застосування управління ризиками на підприємствах всіх розмірів як приватних, так і державних [1].

Слідом за публікацією Настанови ISO/IEC 73:2002 у 2004 році була подана пропозиція до Керівного технічного бюро (ТМБ) ISO стосовно необхідності розроблення стандарту ISO на управління ризиком.

Пропозиція обговорювалася на ряді засідань ТМБ, поки у вересні 2004 року ТМБ запропонував Японському комітету індустріальних стандартів (JISC) до нової роботи (NWIP) заснувати робочу групу (WG) для розроблення стандарту.

Під час перегляду робочою групою Настанови ISO/IEC 73:2002 екстенсивно обговорювалась взаємозалежність між управлінням ризиками і безпекою. Хоча і погодилась, що було б недолічно усунути аспекти безпеки з контексту застосування стандарту, значна кількість висловились і за проявлення обережності у формулюванні і документа, поважаючи і враховуючи серйозність питань безпеки.

Була висловлена думка, що вирішення таких проблем не повинне ставити під загрозу загальний характер стандарту. Було обговорено, що його загальний характер буде розширено можливостями погодження загального розуміння різними співтовариствами того, що ризики повинні управлятися у всіх галузях.

Аргументи, що піддають сумніву виняткові зусилля для розміщення інтересів експертів з безпеки або експертів будь-якої іншої галузі, були також опрацьовані. Стверджено, що безпека не є «особливою», хоча людина або організація можуть законно приділяти їй належну увагу. Таким чином, немає ніяких причин надавати цьому особливого значення спеціального положення будь-якого виду у формулюванні стандарту ISO 31000, який, врешті-решт, обіцяє змінити концепцію ризику, що підтримується багатьма спеціальними галузями [4, с. 6-8].

У стандарті ISO 31000, як у документі високого рівня, повинні розглядатися усі види ризиків, враховуючи безпеку і навколишнє середовище, а розділи «Вступ» і «Застосування» будуть мати чітко стандартний характер загального документа високого рівня, що поважає різноманітність потреб його користувачів.

Очевидно, що якщо промислова організація підпорядковується визначеним вимогам безпеки та/або екологічного законодавства, то її програма управління ризиком буде відповідати плану дій і вони встановлять конкретні потреби безпеки та екологічні стандарти для управління своїми ризиками.

Стандарт ISO 31000 є початком того, що багато національних та регіональних органів зі стандартизації розроблять ряд посібників для доповнення і пояснення реалізації

стандарту.

Даний стандарт дає загальне розуміння того, як розробити, впровадити і підтримувати ефективну систему управління ризиками в рамках галузі, підприємства та ін. Впроваджуючи ISO 31000, компанія може порівняти свою практику управління ризиками з міжнародним досвідом і привнести свій власний досвід у світову управління ризиками.

Отже, стандарт ISO 31000 на управління ризиком призначений для:

- збільшення ймовірності досягнення мети;
- заохочення активного управління та впровадження елементів управління ризиками в загальний процесний підхід сертифікованих підприємств;
- інформування про необхідність виявлення та усунення ризиків в масштабах всієї організації;
- покращення виявлення можливостей і загроз;
- вдосконалення фінансової звітності;
- підвищення ефективності управління та рівня довіри зацікавлених сторін;
- створення надійної основи для прийняття рішень та планування;
- поліпшення контролю, ефективного розподілу і використання ресурсів для усунення ризику, підвищення оперативної ефективності і дій;
- підвищення здоров'я і техніки безпеки, а також охорони навколишнього середовища, ефективного запобігання втрат;
- мінімізації втрат;
- поліпшення корпоративного навчання та корпоративної стабільності [10].

До основоположних стандартів ризик-менеджменту відносять також:

- стандарт, розроблений Федерацією Європейських Асоціацій Ризик Менеджерів («FERMA»);
- деякі постулати закону «Сарбейнса-Окслі»;
- стандарт «COSO II»;
- південно-африканський стандарт - «KING II».

Стандарт з управління ризиками «FERMA» був розроблений спільно з інститутом ризик-менеджменту у Великобританії (The Institute of Risk Management), Асоціацією менеджменту та страхування (The Association of Insurance and Risk Management) і Національним Форумом ризик-менеджменту в Громадському Секторі (The National Forum Management in the Public Sector) і прийнятий в 2002 році. У розробку цього стандарту великий внесок внесли організації, що на професійному рівні займаються питанням управління ризиками. Даний документ містить основні визначення, пояснює внутрішні та зовнішні фактори ризику, процеси управління ризиками, методологію та технологію оцінки ризиків, а також загальні обов'язки ризик менеджера [8].

Відповідно до стандарту «FERMA», до обов'язків фахівця з ризиків відносяться:

- розробка програми управління ризиками,
- супровід її реалізації,
- координація співробітництва підрозділів організації,
- створення програм зі зменшення втрат і заходів з підтримки безперервності бізнес-процесів.

Одним з небагатьох законодавчо затверджених стандартів у сфері управління ризиками є «Закон Сарбейнса-Окслі» (Sarbanes-Oxley Act). Даний закон розглядає, перш за все, питання внутрішнього контролю і достовірності фінансової звітності, а також опосередковано регулює процес управління ризиками. У законі немає керівних вказівок з конкретних процедур фінансового контролю. Стандарт пропонує аналіз даних, що надходять щодо хід процесів і перевірку відповідності шляхом аудиту.

Якщо отримані результати свідчать про підвищений рівень ризику, то необхідне застосування документованих дій. Вирішуючи питання про застосування необхідних і фінансового контролю, керівник повинен виявити, які угоди можуть бути ризикованими.

Якщо не враховувати ризики по кредитах і активах, то основними джерелами фінансових ризиків, відповідно до закону, є:

- точність обчислення доходів;
- рішення по закупівлях і своєчасність поставок;
- управління продукцією;
- витрати на робочу силу і точність виконання робіт;
- управління активами;
- управління витратами;
- точність рахунків;
- дебіторська / кредиторська заборгованість.

У 2001 році Комітет спонсорських організацій Комісії Тредвея (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, «COSO») спільно з к «PriceWaterHouseCoopers» ініціював проєкт розробки принципів ризик менеджменту (Enterprise Risk Management -Integrated Framework).

Відповідно до розроблених принципів ризик-менеджмент це:

- процес, що охоплює всю діяльність підприємства, в якому задіяні співробітники на різних рівнях управління;
- інструмент, що дозволяє досягти поставлених стратегічних цілей;
- технологія виявлення ризиків та управління ними;
- спосіб застрахувати діяльність підприємства від можливих помилок менеджменту або ради директорів.

Стандарт «COSO II» покликаний вирішити такі завдання:

- визначити рівні ризику відповідно до стратегії розвитку;
- удосконалити процеси прийняття рішень щодо реагування на виникаючі ризики;
- скоротити число непередбачених подій і збитків у господарській діяльності;
- визначити всю сукупність ризиків;
- управляти всією сукупністю ризиків;
- використовувати сприятливі можливості;
- раціонально використовувати капітал.

Найновіший південноафриканський стандарт «KING II» є своєрідним зразком для управління ризиками. Він представляє собою збірник типових рішень у практиці менеджменту, постійно поповнюється і є посібником для навчання ризик-менеджерів. У даному стандарті доступно виражаються ідеологія процесу і бажані стадії.

Таким чином, адаптація вказаних процедур під особливості конкретної компанії можуть допомогти під час досягнення бажаного результату.

Питання управління ризиками постає майже в усіх стандартах, що регулюють сфери діяльності людини. Якщо йдеться про управління ризиками в банківській сфері використовуються стандарти, що описують діяльність банківської сфери. Якщо йдеться про управління ризиками в безпеці інформації та бізнесі, то інформацію про них слід шукати в відповідних стандартах певної галузі.

Прикладом таких стандартів для банківської сфери є вимоги BASEL. Цей документ було розроблено та запропоновано Базельським комітетом з банківського нагляду містить критерії регулювання банківської діяльності. Він наказує обов'язкове управління ризиками і вимагає поліпшити забезпеченість власним капіталом. За допомогою спеціальних рейтингів фінансові установи оцінюють кредитні ризики позичальників.

Угода «Базель-1», ухвалена 1988 року, визначала рівень достатності капіталу для проведення кредитних операцій, увела систему ранжирування позичальників за ризиком і ввела коефіцієнти для різних категорій активів. Стандарт був упроваджений більш ніж у 100 країнах світу, у тому числі й в Україні. «Базель-2» (2004 рік) віддав підвищену увагу до операційних і кредитних ризиків, збільшує роль органів нагляду. Із 2012 року набув чинності «Базель-3», декларуючи його полягає у підвищенні прозорості й удосконаленні структури банківського капіталу, розширенні практики покриття ризиків капіталом і стимулюванні заходів щодо створення резервних фондів за положення вже застосовуються в Єврозоні, США, Канаді, Японії та Індії. Основна мета Basel – зміцнити надійність і стабільність міжнародної банківської системи і впровадження передової практики управління ризиками [2].

Управління ризиками в сфері безпеки інформації регулює стандарт ISO 27005. В ньому представлено загальне керівництво з управління ризиками інформаційної безпеки підтримує загальні концепції, викладені в ISO / IEC 27001, і призначений для «сприяння адекватному забезпеченню інформаційної безпеки на основі ризик-орієнтованого підходу». Міжнародний стандарт можна застосовувати до всіх видів підприємств (комерційних, державних установ, некомерційних організацій), які планують управляти ризиками інфор

безпеки.

Використовувати стандарти у процесі управління ризиками можна не лише в рамках організацій. Вчені Старостіна А.О. та Кравченко В.А. в своїх працях показали, і застосовувати міжнародні стандарти на державному рівні на прикладі «Державної програми соціального та економічного розвитку України» [5; 9].

Велика частина проаналізованих стандартів – «COSO II», «FERMA» – діють на основі угоди їх учасників. Один з небагатьох законодавчо затверджених стандартів управління ризиками – це «Закон Сарбейнса-Окслі». Але і цей закон не гарантує успішності дій і процедур.

Компаніям необхідний свій стандарт, що допомагає складати регламенти та інструкції, які визначають:

- принципи взаємодії між структурними підрозділами компанії у сфері управління ризиками;
- чіткий розподіл функцій, повноважень і відповідальності між підрозділами компанії в сфері управління ризиками;
- систему контролю та повноваження контролюючих структурних підрозділів;
- норми і вимоги за операціями, що несе ризик.

Авторами розроблений алгоритм виявлення та опису ризиків з урахуванням вимог основних, визнаних на міжнародному рівні стандартів із ризик-менеджменту кваліфікаційної підготовки фахівців українських підприємств.

Отже, після того, як встановлено контекст ризику (стратегічні та тактичні цілі проекту), потрібно виявити фактори ризику, тобто випадкові події, які впливають на доціль компанії. Вони містяться в зовнішньому середовищі (макросередовище та мікросередовище) та внутрішньому середовищі проекту.

Фактори ризику можуть бути як факторами-загрозами, так і факторами-можливостями. У першому випадку це події, які заважають реалізації цілей, що стоять перед п це традиційний підхід до ризиків як до загроз для діяльності компанії. Однак у ряді стандартів (зокрема, в Австралійсько-Новозеландському стандарті з ризик-менеджменту Management Standard 4360) зазначається, що «ці події можуть заважати, послаблювати, відтермінувати або сприяти досягненню цілей» [1]. Такий підхід до ризиків виправданим, оскільки орієнтує керівництво підприємств не лише на захист від несприятливих подій, але й на пошук шляхів для реалізації можливостей, які можуть відкрити ними. Наприклад, фактором-можливістю може бути зниження відсотків за банківськими кредитами. Якщо компанія не використовує можливість залучення кредитних ресурсів, для розвитку свого бізнесу, то це буде означати, що вона лишиться можливості отримати додатковий прибуток.

Донець О.М., Савельєва Т.В., Урецька Ю.І., для виявлення факторів ризиків і формулювання ризиків пропонують застосовувати спеціальну матрицю ризик-аналізу (та якій експертним шляхом встановлюються фактори ризиків, які впливають на досягнення цілей підприємством у різних функціональних сферах свого бізнесу: стратегічній, вищій фінансовій, маркетинговій тощо [3].

Таблиця 1. Матриця ризик-аналізу

Джерела ризиків/ Підрозділи	Макросередовище					Мікросередовище			Внутрішнє середовище				
	політичні	фінансові	природні	культурні	демографічні	науково-технічні	конкуренція	споживачі	постачальники	стратегічний рівень	маркетинг	виробництво	персонал
Стратегічний рівень													
Виробництво													
Фінанси		ФР_1											
Маркетинг													
Кадри													
Постачання													
Збут							ЗР_1						
Інше													

Так Сохацька О.М. вважає, що можна побудувати велику кількість різних видів карт ризиків, адже на її думку «Карта ризиків – це графічний і текстовий опис обмеженіх ризиків компанії, розміщених в прямокутній таблиці, по одній осі вказується сила впливу чи значимість ризику, а по іншій – імовірність чи частота його виникнення» [7].

Розгляд основ практичного алгоритму виявлення та опису фінансових ризиків дозволяє зробити такі висновки, їх можна розглядати як комбінацію можливої події, її ймовірності та її наслідків, а це дає можливість використовувати на практиці зручний формат для їх формулювання.

Висновки. Використання міжнародних стандартів ризик-менеджменту в процесі управління фінансовим ризиком забезпечує підвищення конкурентоспроможності інвестиційної привабливості проектно-орієнтованих підприємств. Звичайно, основні стандарти ризик-менеджменту можна застосовувати і в їх основоположному вигляді, зазначити, що не завжди вони враховують ментальність і вітчизняні реалії економіки. Тому на нашу думку, необхідно розробляти вітчизняні стандарти управління ризиками, враховуючи зарубіжні системи стандартів ризик-менеджменту, що й зумовлює необхідність подальшого розвитку проведеного дослідження.

Література.

1. AS/NZS Risk Management Standard 4360 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.riskmanagement.com.au>
2. Basel Committee on Banking Supervision) / [Електронний варіант]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/bcbs/index.htm>
3. Донець О.М. Використання міжнародних стандартів в управлінні ризиками / О.М. Донець, Т.В. Савельєва, Ю.І. Урецька – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.knuba.edu.ua/doc/zbimyk1/urss6_pdf/36-42.pdf
4. Кевін В. Найт Стандарт ISO 31000 на управління ризиком // Стандартизація сертифікація якості – 2009 – № 3, с. 6-8.
5. Кравченко В. Сучасні стандарти ризик-менеджменту: основа для побудови дієвої системи управління маркетинговими ризиками компанії [Електронний ресурс] - доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-1/Kravchenko_108.htm
6. Немчин М.С. Використання міжнародних стандартів ризик-менеджменту на вітчизняних підприємствах / М.С. Немчин, В.М. Хобта // Сучасний стан і перспективи інвестиційного розвитку – 2008 / Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених. – Донецьк, ДонНТУ – 2009, с. 35-36.
7. Сохацька О. М. Фінансовий інжиніринг [Електронний ресурс] : консп. лекц. / уклад. О. М. Сохацька, С. І. Вінницький. – Тернопіль: ТНЕУ, 2011. – 114 с. - Режим доступу: <http://library.tneu.edu.ua/images/stories/predmety.pdf>
8. Стандарт ризик-менеджменту Федерації європейських асоціацій з ризик-менеджменту (Risk Management Standard, FERMA – р.6) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ferma.eu/Defaul.aspx?bitid=195>
9. Старостіна А.О. Ризик-менеджмент: Теорія та практика : навч. посіб. / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко. – К. : Політехніка, 2004. – 200 с.
10. Стрельбіцька Н. Уніфікований міжнародний стандарт ризик-менеджменту як відповідь на виклики глобалізації [Електронний ресурс] / Н. Стрельбіцька// Сучасні економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип. 2 (5). – Режим доступу до журн. : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11snyvnh.pdf>.

References.

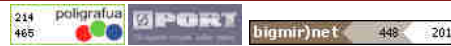
1. "AS/NZS Risk Management Standard 4360", [Online], available at: <http://www.riskmanagement.com.au>
2. "Basel Committee on Banking Supervision)", [Online], available at: <http://www.bis.org/bcbs/index.htm>
3. Donets, O.M. Saveleva, T.V. and Uretskaya, Yu.I. "Vikorystannia mizhnarodnix standartiv v upravlinni rizikami [The use of international standards in risk management]", [Online], available at: www.knuba.edu.ua/doc/zbimyk1/urss6_pdf/36-42.pdf
4. Kevin W. Knight (2009) "Standart ISO 31000 na upravlinnya rizikom [Standard ISO 31000 on Risk Management]", Standartizatsiya sertifikatsiya yakist, vol. 3, pp. 6-8.
5. Kravchenko V. "Suchasni standarti rizik-menedzhmentu: osnova dlya pobudovi dievoyoivoyi sistemivoyi upravlinnya marketingovimi rizikami kompaniyi [Modern standards of risk management for building an effective system of risk management marketing company]", [Online], available at: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-1/Kravchenko_108.htm
6. Nemchin, M.S. and Hobta, V.M. (2009), "The use of international standards for risk management at domestic enterprises", *Materiali vseukrayinskoyi naukovopraktichnoyi konferentsiyi i molodih vchenih* [Materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference of students and young scientists – 2008], Donetsk, DonNTU, Ukraine, pp. 35-36.
7. Sohatska, O. M. and Vinnitskiy, S. I. (2011), "Finsanoviy inzhiniring [Financial Engineering]", [Online], available at: <http://library.tneu.edu.ua/images/stories/predmety.pdf>
8. Standard risk management associations of the Federation of European Risk Management (2013), "Risk Management Standard, FERMA", [Online], available at: <http://www.ferma.eu/Defaul.aspx?bitid=195>

/Default.aspx?tabid=195

9. Starostina, A. O. and Kravchenko, V. A. (2004), "Rizik-menedzhment: Teoriya ta praktika [Risk Management: Theory and Practice]", Politehnika, Kyiv, Ukraine.

10. Strelbitska, N. (2011) "Unifikovaniy mizhnarodniy standart rizik-menedzhmentu yak vidpovid na vikliki globalizatsiyi [Unified international standard for risk management in re the challenges of globalization]", Sotsialno-ekonomichni problemi i derzhava, [Online], vol. 2 (5), available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11snyvvh.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 28.6

ТОВ "ДКС Центр"